JETIR.ORG ISSN: 2349-5162 | ESTD Year : 2014 | Monthly Issue
JOURNAL OF EMERGING TECHNOLOGIES AND INNOVATIVE RESEARCH (JETIR)
An International Scholarly Open Access, Peer-reviewed, Refereed Journal

શિક્ષણસ્નાતક પ્રશિક્ષિણાર્થીઓનાં શિક્ષણમાં નાટય અને કલા વિષય પરત્વે અભિપ્રાયોનો અભ્યાસ

The Study of opinions on the Subject of Drama and Art in the education of Under graduate Trainees

Dr.ARUNABEN D.Rashtrapal
Assistant Professor
Shri P.K.Mehta College of Special Education Palanpur, Dist-(B.K.), Gujarat

સારાંશ/Abstract

સંશોધન એટલે કોઈપણ ક્ષેદ્દૃાના ઉકેલ માટે પધ્ધતિસરનું એક શાસ્દૃા. જે અંતર્ગત શૈક્ષણિક સમસ્યાઓના નિવારણ માટે આપણને ઘણી રીતે ઉપયોગી બની રહે છે. આ ૌષ્ટિએ જોતા શિક્ષણ સંદભે! વિદ્યાથી!ઓમાં જોવા મળતી નિરાશાને દુર કરવા નાટય અને કલા વિૃયનો સમન્વય કરવાથી તેની શી અસર થશે? તે ધ્યાને લઈ સ્તુત સંશોધન શિક્ષણ સ્નાતક પ્રશિક્ષિણાર્થીઓનાં શિક્ષણમાં નાટય અને કલા વિષય પરત્વે અભિપ્રાયોનો અભ્યાસ વિૃય સંશોધન પર હાથ ધરવામાં આવ્યું હતું. શિક્ષણ સ્નાતક પ્રશિક્ષણાર્થીઓના શિક્ષણમાં નાટય અને કલા વિષય પરત્વે અભિપ્રાયો જાણવા સંશોધનનો મુખ્ય હેતુ હતો. સંશોધનમાં નમુના તરીકે બનાસકાંઠા જિલ્લાની પાલનપુર તાલુકાની હેમચં ાચાર્ય ઉત્તર ગુજરાત યુનિવર્સિટી, પાટણ સંલગ્ન જ્ઞ કોલેજો પૈકી એક બી.એડક્ષ. કોલેજના ઘડ પ્રશિક્ષણાર્થીઓનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો હતો. ઉપકરણ તરીકે સ્વરચિત અભિ ાયાવલિનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હતો. ાપ્ત માહિતી પૃથકકરણ કાઈવર્ગ દ્વારા કરવામાં આવ્યું હતું " શિક્ષણમાં નાટય અને કલા " વિષયના કાર્યભારણ અંગે તથા આ વિષય માત્ર ઉત્સાહી પ્રશિક્ષણાર્થીઓ માટે ઉપયોગી છે. તદક્ષઉપરાંત, શિક્ષક વિનિયોગ પ્રશિક્ષણાર્થીઓ માટે શ્રમ માંગી લે તેવી પ્રહ્યિયા હોવાથી ઉપયોગ નહિવતક્ષ છે. આ અંગે પ્રશિક્ષણાર્થીઓના હકારાત્મક કે, નકારાત્મક ઝોક ધરાવતા નથી. તે અંગેના અભિ ાયો સમાન જોવા મળ્યા હતાં.

ક્ષ) પ્રસ્તાવના

પરિવર્તન એ સંસારનો નિયમ છે. પ્રવર્તમાન સમયમાં શિક્ષણમાં ટેકક્ષનોલોજીનો ઉપયોગ ઉત્ત્યરોત્ત્યર વધ્યો છે. તેના કારણે નવીન શિક્ષણ પ તિઓ અસ્તિત્વમાં આવી છે અને તેના ારા અધ્યયન–અધ્યાપન કાર્ય પણ થવા લાગ્યું છે. જ્ઞાનની નવી ક્ષિતિજોનો વિકાસ થઈ રત્નો છે. જ્ઞાનમાં ઉત્ત્યરોત્ત્યર વધારો થયો છે. સમાજમાં આવેલ દરેક પરિવર્તનનું કેન્ બિંદુ શિક્ષણ છે. શિક્ષણની ગુણવત્ત્યા સુધારવા, નિપિંત ધ્યેયો સિ કરવા સમયાંતરે અનેક પરિવર્તન આવતાં રત્નાં છે. શિક્ષણ નિતિઓ પણ બદલાતી રહી છે.

નવી શિક્ષણ નિતિ પ્રમાણે ૈશ્યમાન થયેલ છે કે,ાિ)ભ કસ્રર્યી નો ઓપ્શન પણ સમાવેશ થયેલ છે. તદક્ષઉપરાંત નવા આયામો અભ્યાસહ્મમમાં દાખલ થતા રત્ના છે. વર્ષોથી ચાલી આવતી ચોક અને ટોક પ તિની લાઈનો, નાટય પ તિ તથા ઓન લાઈન પ તિની સફરનું ખેડાણ થયેલ છે. પરંતુ કલા એ વિશિષ્ટ, લાવણ્યમય ભાષા છે. જેના વડે ચંચળ બાળક, દિશા ભટકુ યુવા તથા અશિક્ષિત વ્યકિતને પણ જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ શકય બને છે.

શિક્ષણશાસ્ત્ર અને સમાજ માટે ભાવિ શિક્ષકોમાં નવા ૈષ્ટિકોણની જરૂરી છે. નવા ૈષ્ટિકોણ માટે સક્ષમ શિક્ષકો પ્રાપ્ત કરવા માટે × વર્ષના અભ્યાસહ્મમમાં સામેલ કરેલ "શિક્ષણમાં નાટય અને કલા" વિષય પ્રશિક્ષણાર્થીઓ માટે કેટલો સાર્થક સાબિત થશે, શિક્ષણમાં નાટય અને કલાની તાતી જરૂરીયાત જોતા કેટલો લાભદાયી થશે તે જાણવાની ત્ર્જ્ઞાસાવૃત્ત્યિ તથા સંશોધકનો રસનો વિષય હોવાથી સંશોધકે પ્રસ્તુત સંશોધન હાથ ધર્યુ છે.

×) સમસ્યા શીર્ષક

પ્રસ્તુત અભ્યાસનું શીર્ષક નીચે પ્રમાણે છે.

શિક્ષણસ્નાતક પ્રશિક્ષિણાર્થીઓનાં શિક્ષણમાં નાટય અને કલા વિષય પરત્વે અભિપ્રાયોનો અભ્યાસ

The Study of opinions on the Subject of Drama and Art in the education of Under graduate Trainees

ઘ) સમસ્યા કથન

શિક્ષણમાં નાટય અને કલાના વિનિયોગ માટે શિક્ષણ સદ્રજતા હોવી ખૂબ જ જરૂરી છે. જો શિક્ષકોમાં જ નાટય અને કલા પ્રત્યે હકારાત્મક ૈષ્ટિકોણ વિકાસ નહીં હોય, તો શિક્ષણની ફલશ્રુતિથી જગત વંચિત રહી જશે.

આથી જ તો સક્ષમ શિક્ષકો પ્રાપ્તિ માટે બે વર્ષના અભ્યાસહ્મમમાં સામેલ"શિક્ષણમાં નાટય અને કલા" વિષય ભાવિ શિક્ષકો એટલે કે, પ્રશિક્ષણાર્થીઓ માટે કેટલો સાર્થક સાબિત થશે ? તે જાણવાની જીજ્ઞાસાવૃત્ત્યિને સંશોધક અટકાવી ન શકયો હોવાથી પ્રસ્તુત સંશોધન શીર્ષક **શિક્ષણસ્નાતક પ્રશિક્ષિણાર્થીઓનાં શિક્ષણમાં નાટય અને કલા વિષય પરત્વે અભિપ્રાયોનો અભ્યાસ** પર સંશોધકે સંશોધન હાથ ધર્યુ હતુ. આ ઉપરાંત સંશોધન અનુસાર પ્રશિક્ષણાર્થીઓના અભિપ્રાય જાણવાનુ ન ી કર્યુ હતું.

,) અભ્યાસના હેતુઓ

પ્રસ્તુત અભ્યાસના હેતુઓ આ પ્રમાણે છે.

(ક્ષ) શિક્ષણસ્નાતક પ્રશિક્ષણાર્થીઓના શિક્ષણમાં નાટય અને કલા વિષય પરત્વે અભિગમ જાણવા માટે અભિપ્રાયાવલિની રચના કરવી.

(×) શિક્ષણસ્નાતક પ્રશિક્ષણાર્થીઓના શિક્ષણમાં નાટય અને કલા વિષય પરત્વે અભિપ્રાયો જાણવા.

પ) અભ્યાસના પ્રશ્નો

પ્રસ્તુત સંશોધનની શૂન્ય ઉત્કલ્પના નીચે પ્રમાણે છે.

આ અભ્યાસ માટે અભ્યાસના પ્રશ્નોની રચના કરવામાં આવી હતી જે નીચે મુજબ છે.

ક્ષ્ઈજ્ઞઈક્ષ શિક્ષણસ્નાતક પ્રશિક્ષણાર્થીઓના શિક્ષણમાં નાટય અને કલા વિષય પરત્વે અભિપ્રાયો કેવા હશે?

ણ પદોની વ્યવહારિક વ્યાખ્યાઓ

પ્રસ્તુત સંશોધનમાં વપરાયેલા કેટલાંક વિશિષ્ટ પદો જે અર્થમાં પ્રયોજવામાં આવ્યા હતા. તે આ પ્રમાણે છે.

- **અભિપ્રાય**

અભિ (તરફ) ત્ર પ્ર (ઉત્યમ રીતે) ત્ર ઈ (જવુ)

કોઈપણ વસ્તુ, વ્યકિત, વિચાર, પુસ્તક વગેરે પ્રત્યે જે પણ મનોભાવ પ્રગટ કરવામાં આવે તેને અભિપ્રાય કહે છે.

- **અભિપ્રાયાવલિ**

પ્રસ્તુત સંશોધન એ અભ્યાસનાં ઘટકો જેવી કે કઠિનતા રજૂઆત, સમજૂતી સ્વઅધ્યયનને આધારે, "વિદ્યાર્થીઓ, શિક્ષકો અને વાલીઓ માટે તૈયાર કરવામાં આવેલ માપદંડ એટલે અભિપ્રાયાવલિ."

- **નાટય અને કલા**

"માનવી ઉર્મિઓની અભિવ્યકિતનું સર્વોચ્ચ માધ્યમ એટલે કલા"

"મનની લાગણી બતાવનાર હલનચલન, હાવભાવ, લહેકો, લટકો, અંગચાળો મનનો ભાવ જણાવના ચેષ્ટા."

–ભગવદક્ષ ગોમંડળ (ભાગ–૧)

- **અભ્યાસ**

Webstert new Twentieth Century Dictionary of The English Language DF\ Study (અભ્યાસની) વ્યાખ્યા નીચે મુજબ છે.

To fix mind closely upon a subject to must to well upon something in thought found a moral first and then studies for a fable to apply the mind in order to aquire knowledge

– ભગવદક્ષ ગોમંડળમાં અભ્યાસનો અર્થ

અભ્યાસ ઃ અભિ (તરફ) ત્ર આસ (જવું)

ક્ષ્ઈ અભ્યાસ કરવો

×ઈ ધ્યાનમાં લેવું

ઘઈ અનુભવ કરવો

,ઈ ભણવું, શીખવું

પઈ વિચાર કરવો

"મનને બીજે દોરતાં અટકાવી સ્થિર કરવાના હેતુથી વારંવાર કરાતો પ્રયત્ન"

પ્રસ્તુત સંશોધનમાં....

"અભ્યાસ એટલે વિષય બાબતમાં જરૂરી માહિતી પ્રાપ્ત કરવી, માહિતીનું પૃથ્થકરણ કરવું અને અર્થઘટન કરવું તેમજ તે વિષયમાં જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવું."

જ્ઞ સંશોધનનું ક્ષેત્ર

"શિક્ષણને લગતી જે બાબતમાં સંશોધન થઈ શકે તે ખ્યાલને સંશોધન ક્ષેત્ર કહે છે."

શિક્ષણમાં અનેકવિધ સંશોધનો હાથ ધરવામાં આવે છે. આથી આ સંશોધનનું ક્ષેત્ર ઉચાટ ડી.એ. ના "શિક્ષણ અને સામાજિક વિજ્ઞાનોમાં સંશોધનનું ૫ તિશાસ્ત્ર" તથા સતીષપ્રકાશ એસ. શુકલના "સંશોધન પરિચય અને ૫ તિશાસ્ત્ર" ઉપર ૈષ્ટિપાત કરતા જણાય છે કે, શિક્ષણના સંશોધનનાં ક્ષેત્રો નીચે મુજબ છે.

(ક્ષ) મૂલ્ય શિક્ષણ

(×) શિક્ષણનું તત્વજ્ઞાન

(ઘ) શિક્ષણનું સમાજશાસ્ત્ર

(,) શિક્ષણનું મનોવિજ્ઞાન

(૫) માનસિક આરોગ્ય

(ણ) પ્રેરણા

(જ્ઞ) સર્જનાત્મકતા અને નાવિન્ય

(ટ) પ્રાથમિક શિક્ષણ અને માધ્યમિક શિક્ષણ

(ઠ) સામાજિક શિક્ષણ

(ક્ષડ) નૈતિક કલા અને સૌદર્યકલા

(ક્ષક્ષ) અધ્યાપન પ્રયુકિત

(ક્ષ×) વ્યાવસાયિક શિક્ષણ

(ક્ષઘ) અભ્યાસક્રમ અને પાઠયપુસ્તક

(ક્ષ,) શૈક્ષણિક વ્યવસ્થાપન અને સંચાલન

(ક્ષ૫) સલાહ અને માર્ગદર્શન

(ક્ષણ) શિક્ષણ અને પ્રશિક્ષણ

(ક્ષજ્ઞ) ભાષા શિક્ષણ

(ક્ષટ) યોગ્ય અને સ્વાસ્થ્ય શિક્ષણ

(ક્ષઠ) મનોવિજ્ઞાન અને માપન અને મૂલ્યાંકન

(×ડ) અનૌપચારિક શિક્ષણ

ઉપરોકત ક્ષેત્રોમાંથી પ્રસ્તુત સંશોધન આપેલ ક્ષેત્રો વધુ સ્પર્શે છે.

ક્ષઈ **શિક્ષણ અને પ્રશિક્ષણ**

×ઈ **મૂલ્ય શિક્ષણ**

ઘઈ **વ્યાવહારિક શિક્ષણ**

,ઈ **પ્રાથમિક શિક્ષણ અને માધ્યમિક શિક્ષણ**

ટઈ સંશોધનનો પ્રકાર

પ્રસ્તુત સંશોધનના પ્રકારો આ પ્રમાણે છે.

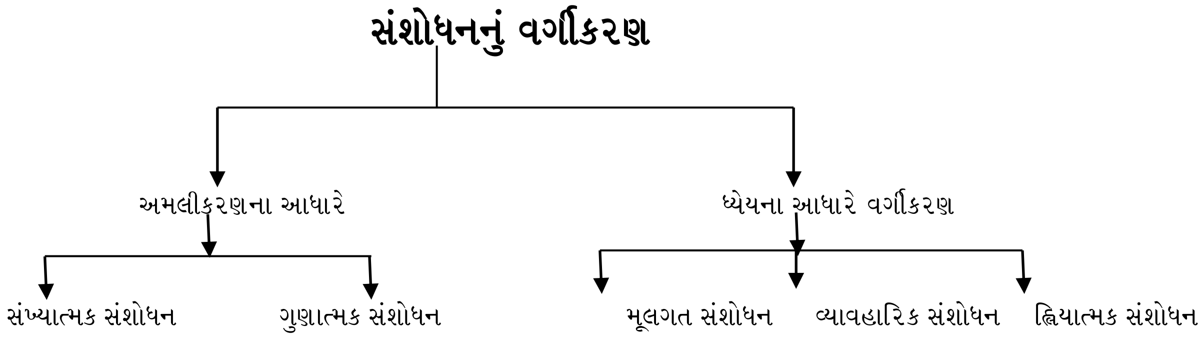

પ્રસ્તુત સંશોધન વ્યવહારિક પ્રકારનું હતું.

ઠઈ અભ્યાસનું મહત્વ

પ્રસ્તુત સંશોધનનું મહત્વ નીચે મુજબ છે.

૮ક્ષ્૯ સંશોધન ભાવિશિક્ષકોના વર્ગ શિક્ષણકાર્ય માટેની સદ્રજતા પ્રાપ્ત કરવા માટે પ્રાપ્ત અભિપ્રાયો ઉપયોગી બની રહેશે.

૮×૯ શિક્ષણજગત સાથે સંકળાયેલા વ્યકિતઓને "શિક્ષણમાં નાટય અને કલા" વિષયની તાતી જરૂરીયાતની સમજ પ્રાપ્ત થશે.

૮ઘ૯ "શિક્ષણમાં નાટય અને કલા" વિષયના વિનિયોગથી શિક્ષણકાર્યમાં થતા ફાયદા વિશે જાણી શકશે.

૮,૯ ભાવિ શિક્ષકો માટે "શિક્ષણમાં નાટય અને કલા" વિષયની સાર્થકતા વિશે જાણી શકશે.

૮પ૯ વિદ્યાર્થીઓના શૈક્ષણિક પરિણામોની સુધારણા માટે "શિક્ષણમાં નાટય અને કલા" વિષય કેટલો ઉપયોગી છે ? તે જાણી શકાશે.

૮ણ૯ શિક્ષણમાં સ્નાતક કક્ષાએ અભ્યાસક્રમમાં સમાવિષ્ટ "શિક્ષણમાં નાટય અને કલા" વિષયને સમાવિષ્ટ રાખવો કે નહિ ? તે વિશે સમજ સ્પષ્ટ થશે.

ક્ષ્ડ અભ્યાસની મર્યાદા

પ્રસ્તુત સંશોધન બનાસકાંઠા ત્રલ્લાના પાલનપુર તાલુકાની હેમચં ાચાર્ય ઉત્તર ગુજરાત યુનિવર્સિટી, પાટણ સંલગ્ન બી.એડક્ષ.ના પ્રશિક્ષણાર્થીઓ પૂરતું સિમિત છે.

ક્ષ્ક્ષ્ઈ વ્યાપવિશ્વ

પ્રસ્તુત સંશોધન અભ્યાસમાં બી.એડક્ષ. ના પ્રશિક્ષણાર્થીઓના અભિપ્રાયો હોઈ, બનાસકાંઠા ત્રલ્લાના પાલનપુર તાલુકાની હેમચં ાચાર્ય ઉત્તર ગુજરાત યુનિવર્સિટી, પાટણ સંલગ્ન બી.એડક્ષ. કોલેજના પ્રશિક્ષણાર્થીઓ આ અભ્યાસનો વ્યાપ બને છે.

સંશોધકના નમૂના તરીકે બનાસકાંઠા ત્રલ્લાની પાલનપુર તાલુકાની હેમચં ાચાર્ય ઉત્તર ગુજરાત યુનિવર્સિટી, પાટણ સંલગ્ન જ્ઞ કોલેજો પૈકી એક બી.એડક્ષ. કોલેજના ઘડ પ્રશિક્ષણાર્થીઓ નમૂના તરીકે પસંદ કરવામાં આવશે. આકસ્મિક ચિઉૅી ારા ઘડ પ્રશિક્ષણાર્થીઓ પાસેથી અભિપ્રાયો મેળવવામાં આવશે.

ક્ષ્×ઈ નમૂના પસંદગી

પ્રસ્તુત સંશોધનમાં સહેતુક નમૂના તરીકે બનાસકાંઠા ત્રલ્લાની પાલનપુર તાલુકાની હેમચં ાચાર્ય ઉત્તર ગુજરાત યુનિવર્સિટી, પાટણ સંલગ્ન જ્ઞ કોલેજો પૈકી એક બી.એડક્ષ. કોલેજના ઘડ પ્રશિક્ષણાર્થીઓ નમૂના તરીકે પસંદ કરવામાં આવશે. આકસ્મિક ચિઉૅી ારા ઘડ પ્રશિક્ષણાર્થીઓ ની પસંદગી કરવામાં આવી હતી.

ક્ષ્ય સંશોધન ૫ તિ

પ્રસ્તુત સંશોધનમાં પ્રશિક્ષણાર્થીઓના અભિપ્રાય મેળવવાના હોવાથી સર્વેક્ષણ ૫ તિનો પ્રયોગ કરવામાં આવશે.

ક્ષ, ઉપકરણ

ઉચાટ ડી.એ. ના મતે ...

સંશોધન પ્રક્રિયા દરમિયાન અભ્યાસના હેતુઓ અનુસાર આવશ્યક માહિતી મેળવવા માટે સાધનને ઉપકરણ કહે છે."

આમ, પ્રશિક્ષણાર્થીઓમાં અભિપ્રાયો જાણવા માટે અભિપ્રાયાવલિની રચના કરવામાં આવી હતી. પ્રસ્તુત સંશોધનમાં અભિપ્રાયાવલિ માટે વિષય અનુરૂપ વિધાનો તૈયાર કરવામાં આવ્યા હતા.

જેનું સંમત, તટસ્થ, અસંમત એમ ત્રણ બિંદુમાં વિભાજન કરવામાં આવ્યું હતું.

ક્ષ્પઈ માહિતીનું એકત્રીકરણ

સંશોધનમાં સંશોધક નમૂના પર યોગ્ય ઉપકરણનું સંચાલન કરી જરૂરી માહિતી એકત્રીકરણ કર્યા બાદ મહામારીની સ્થિતિકાળમાં આવ્યા બાદ સંશોધન માહિતી મેળવવા માટે પ્રથમ લોકનીકેતન રતનપુર, તા.પાલનપુરની મુલાકાત લીધી પરંતુ પરીક્ષા સમય હોવાથી વ્યાપવિશ્વ પ્રમાણે ડી.ડી. ચોકસી કોલેજ, પાલનપુર રૂબરૂ મુલાકાત લીધી. આચાર્યશ્રીની મંજૂરી લીધા બાદ પ્રશિક્ષણાર્થીઓ પાસે અભિપ્રાયો મેળવવામાં આવ્યા.

અંતે અભિપ્રાયોવાળી અભિપ્રાયાવલિનું માહિતી એકત્રીકરણ કરવામાં આવ્યું. આમ, અભિપ્રાયાવલિની માહિતી એકઠી કરતાં ક્ષ્ડ દિવસોનો સમય લાગ્યો હતો.

ક્ષણઈ માહિતીનું પૃથકરણ

પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં "શિક્ષણસ્નાતક પ્રશિક્ષણાર્થીઓના શિક્ષણમાં નાટય અને કલા વિષય પરત્વે અભિપ્રાયોનો અભ્યાસ ઘડ પ્રશિક્ષણાર્થીઓની રૂબરૂ મુલાકાત લઈ ×૫ અભિપ્રાયોવાળા વિધાનોની અભિપ્રાયાવલિના અભિપ્રાયો મેળવવામાં આવ્યા હતા.

કોઈપણ સંશોધનકાર્યમાં માહિતી પૃથ રણની પ્રવિધિઓ એ સંશોધનની આધારશીલા ગણાય છે. સંશોધન સંદર્ભે માહિતી એકત્રીકરણ બાદ જે સમસ્યાસૂચિમાં અભિપ્રાયો આપવામાં આવ્યા હતો. તેની સરાસરી, ટકાવારી તથા ઘટકોમાં વિભાજીત કરવામાં આવી.

પ્રસ્તુત અભિપ્રાયાવલિના આધારે ટકાવારી અને કાઈવર્ગ કાઢવામાં આવ્યો. ટકાવારી અને કાઈવર્ગના આધારે એકત્ર માહિતીનું આંકડાકીય રીતે પૃથ રણ કરવામાં આવશે..

સંશોધન એ શિક્ષણવિકાસનું અગત્યનું સાધન છે. શિક્ષણ સંશોધન ારા શિક્ષણ આયોજન, સમાજ, સ્વ–વિકાસ, સ્વ–અધ્યયન, શૈક્ષણિક ૫ તિઓ, અભ્યાસક્રમ, નવવિચાર વગેરે માર્ગદર્શન મળી રહે તે માટે સંશોધન યોજના ઘણી જરૂરી હોવાથી સંશોધકે સોપાનો, ૫ તિ, નિયમો ધ્યાનમાં રાખી સંશોધન હાથ ધર્યુ છે. પ્રસ્તુત પ્રકરણમાં સંશોધન ૫ તિ, ઉપકરણની સંરચના, અભ્યાસનો નમૂનો, નમૂના પસંદગી ૫ તિ, માહિતી એકત્રીકરણ અને પૃથ રણ રીતનું વિગતે વર્ણન કર્યા બાદ શિક્ષણ સ્નાતક પ્રશિક્ષણાર્થીઓના શિક્ષણમાં નાટય અને કલા અભિપ્રાયો કેવા હશે તેનું પૃથ રણ હવે પછીના પ્રકરણ ચારમાં જુદી–જુદી સારણીઓ ારા માહિતીનું અર્થઘટન કરવામાં આવેલ છે.

ક્ષ્ર અભ્યાસના તારણો

પ્રસ્તુત અભ્યાસના આધારે શિક્ષણમાં નાટય અને કલા વિષય પરત્વે અભિપ્રાયો મુજબ તારણો તારવવામાં આવ્યા છે.

શિક્ષણસ્નાતક પ્રશિક્ષણાર્થીઓમાં નાટય અને કલા વિષય પરત્વે અભિપ્રાયો હકારાત્મક ઝોક વધુ સ્પર્શે છે,અને પ્રશિક્ષણાર્થીઓના મતે, "શિક્ષણમાં નાટય અને કલા" ની તાતી જરૂરીયાત છે. એમાં એમના વ્યકિતગત મંતવ્યો છે.

પ્રશિક્ષણાર્થીઓના મત મુજબ, " શિક્ષણમાં નાટય અને કલા " પરંપરાગત શિક્ષણ પ્રણાલિને નવા અભિગમ તરફ દોરશે. શિક્ષણ સમસ્યા નિવારી શકાશે. પરંતુ શિક્ષણ નાટય અને કલાના વિષયના અધ્યયનથી પ્રશિક્ષણાર્થીઓમાં સર્જનાત્મક, વૈચારિક, અભિવ્યકિત નષ્ટ થાય છે. શિક્ષણમાં નાટય અને કલા વિનિયોગના સ્વવિકાસમાં સમકક્ષ મતમંતારો જોવા મળે છે.

સંશોધન, તારણો જોતા જણાય છે કે, માતૃભાષા શિક્ષણ નાટયીકરણ ૫ તિથી શીખવવાથી વિષયવસ્તુ સરળ અને ચિરંજીવ બને છે અને વ્યાખ્યાન ૫ તિ કરતા નાટય અને કલાના સમન્વયથી શિક્ષણકાર્ય અસરકારક બને છે. "શિક્ષણમાં નાટય અને કલા" ના ઉપયોગથી અન્ય વિષયો તથા પ્રશિક્ષણાર્થીઓમાં કૌશલ્ય વર્ધકતા પ્રાપ્ત થશે અને પોતાનો વ્યાવસાયિક કલા (પૂર્વજોના વારસા) નો ચિતાર મેળવશે. જેનાથી સ્વાવલંબી જીવનની પ્રેરણા પ્રાપ્ત થશે.

" શિક્ષણમાં નાટય અને કલા" માટે જરૂરી કૌશલ્ય ન પણ હોય તો પોતાના સ્વ–અધ્યયનથી પ્રાપ્ત કરે છે. સ્વઅધ્યયન તથા શિક્ષણકાર્યમાં વર્ગખંડ જીવંત રાખવા માટે " શિક્ષણમાં નાટય અને કલા" માં વિનિયોગ પ્રશિક્ષણાર્થીઓ માટે ચાવી રૂપ છે.

પ્રસ્તુત અભ્યાસ પરથી ૈશ્યમાન થાય છે કે, " શિક્ષણમાં નાટય અને કલા" ના અભ્યાસથી નૂતન શૈક્ષણિક અભિગમનો આવિષ્કાર થશે. શૈક્ષણિક ૈષ્ટિએ આ વિષય સમય અને શ્રમની ૈષ્ટિએ કઠિન હોવાથી બોઝ બની રહેશે. અને સમય અને શ્રમની ૈષ્ટિએ વધુ બોઝરૂપ બનશે.

અભ્યાસના તારણો પ્રમાણે આ વિષયથી પ્રાધ્યાપકો, પ્રશિક્ષણાર્થીઓમાં શિક્ષણ પ્રત્યે રસ જાગૃત કરી શકાશે અને સક્ષમ ભાવિ શિક્ષકો પ્રાપ્ત કરવા માટે બી.એડક્ષ. અભ્યાસહ્રમમાં આ વિષયની તાતી જરૂરીયાત છે. પ્રવર્તમાન શિક્ષણ વ્યવસ્થામાં બદલાવ લાવવા માટે આ વિષય ભાવિ શિક્ષકો માટે સીમાચિહક્ષન સાબિત થશે. ભાવિ શિક્ષકોમાંથી પ્રતિભા સંપન્ન શિક્ષકો પ્રાપ્ત થશે. જે કોલેજના અભ્યાસહ્રમનું અભિન્ન અંગ બની રહેશે.

સૌથી અસરકારક શૈક્ષણિક સામગ્રી નાટયીકરણ છે. આ વિધાનની પૂર્ણ સહમતી પ્રશિક્ષણાર્થીઓએ આપી છે. વિદ્યાર્થીઓની શૈક્ષણિક સિ વધારવા માટે, સામાજીક જાગૃતિ લાવવા માટે, નેતાગીરી, આત્મવિશ્વાસ, ટીમવર્ક, એકાગ્રતા જેવા કૌશલ્યોના વિકાસ સાથે વ્યકિતનો વ્યકિતગત વિકાસ શકય બનશે.

" શિક્ષણમાં નાટય અને કલા " વિષયના કાર્યભારણ અંગે તથા આ વિષય માત્ર ઉત્સાહી પ્રશિક્ષણાર્થીઓ માટે ઉપયોગી છે. તદક્ષઉપરાંત, શિક્ષક વિનિયોગ પ્રશિક્ષણાર્થીઓ માટે શ્રમ માંગી લે તેવી પ્રહ્રિયા હોવાથી ઉપયોગ નહિવતક્ષ છે. આ અંગે પ્રશિક્ષણાર્થીઓના હકારાત્મક કે, નકારાત્મક ઝોક ધરાવતા નથી.

ક્ષ્ટ તારણોની સમીક્ષા

સંશોધન ભાવિ શિક્ષકો સદ્રજતા માટે તથા આ વિષયની તાતી જરૂરીયાત શિક્ષણ જગત બને છે. શિક્ષણમાં નાટય અને કલા વિનિયોગથી સમગ્ર ઉપયોગી બની રહેશે. તેમ શિક્ષક સ્નાત્ત્યકના અભ્યાસહ્રમમાં આ વિષયને પ્રાથમિકતા આપી શકાય. જેથી શિક્ષણ જગતમાં નવા આયામોને વેગ મળશે. આધુનિક શિક્ષણશાસ્ત્ર ટેકક્ષનોલોજી સર્વોચ્ચ હોવાથી રસ જાગૃત કરવામાં મુશ્કેલી થશે, એવું પ્રશિક્ષણાર્થીઓનું મંતવ્ય છે. શૈક્ષણિક કાર્યભારણ આ વિષયથી વધશે, પરંતુ ભાવિ શિક્ષકો, શિક્ષણ વ્યવસ્થાને કેડીરૂપ બનશે.

ક્ષ૭ સંશોધન શૈક્ષણિક ફલિતાર્થો

પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં અભિપ્રાયાવલિની મદદથી શિક્ષણસ્નાતક પ્રશિક્ષણાર્થીઓમાં નાટય અને કલા અંગેના અભિપ્રાયો મેળવવામાં આવ્યા હતા. ઉપરોકત તારણ અંતર્ગત એવું સૂચવી શકાય કે, "શિક્ષણમાં નાટય અને કલા" શિક્ષણજગત ક્ષેત્રે ચાવીરૂપ અને અતિઉપયોગી બની રહેશે.

×૬ ભાવિ સંશોધન અંગેની ભલામણો

સંશોધનનું કાર્યક્ષેત્ર ખૂબ વિશાળ છે. કાર્યક્ષેત્ર વિશાળ હોવાના કારણે તથા સમયના અભાવને કારણે કોઈપણ સંશોધનમાં જે કંઈ જરૂર લાગે તે બધુ જ કરી શકાતુ નથી. ભાવિ સંશોધનો અંગેના સૂચનો પૂરા થયેલા કાર્યની મર્યાદામાંથી ઉદક્ષભવતી હોય છે.

પ્રસ્તુત અભ્યાસ શિક્ષણસ્નાતક પ્રશિક્ષણાર્થીઓ પર કરવામાં આવ્યો. જે શિક્ષણકાર્ય કરાવતા શિક્ષકો, વિદ્યાર્થીઓ પર અભ્યાસ હાથ ધરી શકાય.

પ્રસ્તુત અભ્યાસ બનાસકાંઠા ત્રલ્લાના પાલનપુર તાલુકાના હેમચં ાચાર્ય ઉત્ત્યર ગુજરાત યુનિવર્સિટી પાટણ સંલગ્ન પર કરવામાં આવ્યો. આજ રીતે કોઈ બીજો અન્ય જીલ્લો, યુનિવર્સિટી પસંદ કરી હાથ ધરી શકાય.

આમ, પ્રસ્તુત અભ્યાસ કરતા જાણવા મળ્યુ કે, પરોક્ષ ઓનલાઈન શિક્ષણ કરતાં " શિક્ષણમાં નાટય અને કલા " ારા અધ્યયન કરાવી શકાય, જે આવનારી પેઢીને જ્ઞાનનું સિંચન કરાવશે

સંદર્ભ સૂચિ

- ઉચાટ ડી.એ. અને અન્યો (ક્ષ૭૭૮), **સંશોધનનું અહેવાલનું લેખન શી રીતે કરશો ?** રાજકોટ : નિદ્રિજન સાયકો સેન્ટર.
- ઉચાટ ડી.એ. (×૬૬૬) **"સંશોધનની વિશિષ્ટ પ તિઓ"** રાજકોટ : સૌરાષ્ટ્ર યુનિવર્સિટી
- દોગા એન.એસ. (ક્ષ૭૭૮) **" શૈક્ષણિક મનોવિજ્ઞાન"** રાજકોટ : સૌરાષ્ટ્ર યુનિવર્સિટી
- શુકલા, ડૉ. સતીશ પ્રકાશ એસ. (×૬ક્ષ૭) **" સંશોધન પરિચય અને પ તિશાસ્ત્ર"** ગુજરાત યુનિવર્સિટી, રીષીત પબ્લીકેશન
- શાહ ગુણવંત બી. (ક્ષ૭૭૭) **" શૈક્ષણિક મનોવિજ્ઞાન"** અમદાવાદ : યુનિવર્સિટી ગ્રંથ નિર્માણ બોર્ડ, ગુજરાત રાદ્રય.
- ઠાકર આશિષ જી. (×૬ક્ષણ) **"શિક્ષણમાં નાટય અને કલા"** રેવાબા સાર્વજનિક એજયુકેશન કોલેજ, મહેસાણા,નીરવ પ્રકાશન મહેસાણા
- ય(ઈણબ્હ્યથ્ઃ ઘયત્યઘ (×૬ક્ષ્ટ)'**ધ્ચ્ત્યથ ત્રૃબિ ૬–ઈ (ઈકત્રૃર્લ્ર્ર્** ૬? (ય ન્ળ: –યિ્થ્૭બ ઉળબ યિ 'ભ્દઘૈ
- પારેખ ડૉ.ભગવાનલાલ ઉ. તથા ત્રિવેદી ડૉ. મનુભાઈ દ. (×૬ક્ષ૬) **"શિક્ષણમાં આંકડાશાસ્ત્ર"** અમદાવાદ : યુનિવર્સિટી ગ્રંથ નિર્માણ બોર્ડ,
- સોલંકી વી.સી. **"સર્જનાત્મક નાટકો, લલિત કલાઓ, હસ્તકલાઓ અને મૂલ્યાંકન "** (ડી.એલ.એડ. અભ્યાસક્રમ મોડયુલ) જી.સી.ઈ. આર.ટી., ગાંધીનગર
- સિંધી સિંકદર કે. (×૬ક્ષ૭) **ચિત્રકલા (ધોરણ૭ક્ષ×)**, ગુ.રા.શા.પાઠય,મંડળ ગાંધીનગર

વેબસાઈટ

WWW.SHODHGANGA.AC.IN.Retrievedfrom,https://shodhganga.inflibnet.ac.in/ON March2020.

W WW.VANDEGUJARAT.COM Retrievedfrom ,https://vande.gujarat.gov.in/ ON March2020.

WWW.IITE.AC.IN. Retrieved from https://www.iite.ac.in/march2020.

WWW.CHILDRENUNIVERSITY.AC.INRetrievedfrom https://www.cugujarat.ac.in/,march2020.

WWW.MASTERTHESISWRITING.COMRetrievedfrom http://www.thesisguidance.in/pages/homeseo?gclid=CjwKCAjwiLGGBhAqEiwAgq3q_qVIQO9tJ6qr7f41BCalt84vl5Bt_meYloP2LKOvc3v1aTvRN_HG3xoCDBoQAvD_BwE ,april2020.

WWW.VIKASPEDIA.AC.IN Retrieved from https://vikaspedia.in/april2020.

WWW.SHODHGANGOTRI.AC.IN,Retrieved from https://shodhgangotri.inflibnet.ac.in/,jun2020

YOUTUBE

- AartPrajapatiRetrievedfromhttps://youtu.be/D0XdmHmzZmc,march2020

-NavjivanB.ed.CollageDeesa,Retrievedfrom https://youtu.be/D0XdmHmzZmc, march2020

-Shailesh Rathod Retrieved from https://youtu.be/TSlix_KRCQk december2020

-A.G. Teacher Collage CTE Retrieved from https://youtu.be/u-HTIO1K8eI ,december2020

-Satish Prakash Shukla Retrieved from https://youtu.be/XH-IzaRfKFI,december2020

-IEducationRetrievedfrom https://youtube.com/c/iEducation1,december2020

-Edu Safar Retrieved from https://youtube.com/c/edusafar,january2021 december2020